

İ.Ü. İktisat Fakültesi
Maliye Araştırma Merkezi Konferansları
Prof. M.Orhan Dikmen'e Armağan

TÜRKİYE'DE BÜTÇE AÇIKLARI VE
ENFLASYON MÜNASEBETİ

Prof.Dr. Orhan OĞUZ
Marmara Üniversitesi Rektörü

1990'lara Türkiye İktisadi istikrar arayışı ile girmektedir. 1980'lerde tatbik edilen iktisat politikası dış istikrarı, döviz dengesini temin etmiştir. Ancak enflasyon olarak vassıflandırabileceğimiz iç istikrarsızlık gündemdedir. Hayat pahalılığı halkın şikayet konusudur.

Türkiye'de ekonomi içinde devletin ağırlığı geleneksel olarak yoğundur. Üretim ve yatırımın yarısından çoğu devlet işletmeleri (KİT) ve konsolide bütçeye dahil idareler ve fonlarca yapılmaktadır. Böyle olunca, iç istikrarın sağlanmasında kamu kesimine büyük mesuliyet düşmektedir. O zaman toplam arz talep dengesizliği neticesi kümülatif fiyat artışları olarak tarif edebileceğimiz enflasyonun ortaya çıkışında, kamu kesiminin mali dengesizliği önemli bir rol oynamaktadır.

Kamu açıkları umumiyetle net borçlanma hasılatı ile kapatılmaktadır. Borç servisinin ödenmesi için yapılan ise yeniden borçlanmadır. Umumiyetle yüksek faizli olan bu borçlanmalar ve merkez bankasından sağlanan avanslar, para arzını tahrik etmekte ve enflasyonist bir trende yol açmaktadır.

Dolayısıyla, kamu kesiminin tasarruf-yatırım açığı diyebileceğimiz kamu açıkları, enflasyonun başlıca sebebidir. Bu açıklar hem enflasyona yol açmakta, enflasyonun yükselmesi en başta devlet bütçesini ve borç faizlerini yükselttiğinden, bütçe açıklarının daha da büyümesine neden olmaktadır.

Kamu kesiminin bir bölümünü teşkil eden konsolide bütçe açıklarının GSMH içindeki payı % 4 civarındadır. Ancak iç borç stokunun sürekli yükselmesi (1989 sonunda konsolide iç borçlar dahil toplam 44 trilyon TL dir), borç servisi yönünden oldukça düşündürücüdür.

Geçtiğimiz yıl tüketici fiyatları DİE'ne göre % 63.6, İTO endekslerine göre % 71 artmıştır. Bu oranlar 1988 ile karşılaştırıldığında nisbi bir düşüşü temsil etmektedir. Bu yavaşlamada 1989'da izlenen kur ve faiz politikasının maliyetler üzerindeki olumlu etkisi olmakla birlikte, bütçe açığındaki nisbi gerilemesinde büyük rolü vardır.

Nitekim 1987 ve 1988'lerde enflasyon oranı yükselirken, bütçe açığında da bir gelişme müşahade edilmektedir. Bu gelişme enflasyonun büyük ivme kazandığı 1988 yılı itibariyle daha da çarpıcıdır.

Bütçe açığının GSMH 1985-1986'larda % 3 seviyesinde iken 1987-1988'de % 4'lere çıkmıştır. Enflasyonun yüksek olduğu dönemde hazine tahvil bono ve avans düzeylerinde büyük sıçramalar görülmektedir.

Türkiye'de Merkez Bankasının parasal hedeflerini tutturması kamu kesiminin açıkları ve para talebi ile bağlantılıdır. Kamu açıklarının yalnızca GSMH içindeki payı değil mutlak rakamları da büyük önem taşımaktadır.

1990 yılında yalnızca konsolide bütçe açığı 10 trilyon seviyesindedir. Bunun dışında 1990 yılı içinde iç ve dış borç olmak üzere yaklaşık 25 trilyon borç servisi bulun-

maktadır. 1990'da 400 trilyon seviyesine ulaşacak GSMH içinde kamu kesiminin açığı % 10 lara gelmiştir. Bu oldukça yüksek bir düzeydir.

Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede devlet bütçesi KİT'ler ve fonlar ve mahalli idareler marifetiyle gerçekleştirilen ve oldukça kısa bir süreye sığdırılan kamu enfrastürürünün bedeli iç dengesizlik olmuştur.

Kamu açıkları sonucu büyüyen iç borç stokunu azaltmanın yolu tekrar borçlanmak yerine sağlam kaynaklar ve vergiler olmalıdır. Aksi takdirde merkez bankası kaynakları üzerindeki baskı hafiflemeyecek, bankanın parasal program hedefleri tutmayacaktır.

Enflasyonun önlenmesinde KİT'ler için öngörülen yatırım büyüklükleri için de sağlam kaynaklara müracaat edilmelidir. 1990'da KİT'lerin 10 trilyon kadar yatırım yapacağı bunun 6 trilyonunu öz kaynaklarından 4 trilyonu da dış proje kredileri ve bütçe transferlerinden karşılayacağı programlanmaktadır. KİT'lerin öz kaynakları olarak fiyat zamlarını kullanmaları enflasyon üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.

Büyük yatırım hedefleri, KİT yatırım tasarruf açığını artırmakta, bu açığın kapatılmasındaki güçlük, söz konusu kuruluşları fiyat zammına sevketmekte, ara malı üreten bu kuruluşların fiyatları da maliyetler üzerinde baskı yapmakta ve fiyat hareketlerine yol açmaktadır. Büyük yatırımcı KİT'lerin (TPAO, TEK, PTT) yatırımlarını, siyasi endişelerden bağımsız programlamaları zarureti bulunmaktadır.

Yukardaki açıklamalardan Türkiye'nin gelişen bir ülke olarak enflasyonunu kontrol altına alabilmek için kamu kesimini mali disiplini altına almasının zarureti anlaşılmaktadır.

Kişi başına Top. Maliyet
Kişi Başına Top. Fayda

